TIETOSUOJAVALTUUTETUN TOIMISTO

Dnro 2918/93/22

5.4.2022

Apulaistietosuojavaltuutetun lausunto

O 41/2020 vp Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelujärjestelmän toimivuus ja palveluiden vaikuttavuus

Apulaistietosuojavaltuutettu kiittää mahdollisuudesta saada lausua otsikossa olevasta asiasta.

Moniammattillisessa yhteistyössä on aina kyse myös henkilötietojen käsittelystä, kun eri viranomaiset työskentelevät yhdessä tarkoituksenaan nuoren syrjäytymisen ehkäiseminen.

25.5.2018 alkaen on sovellettu Euroopan parlamentin ja neuvoston yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679 (jatkossa: yleinen tietosuoja-asetus). Säädös on asetuksena jäsenvaltioissa välittömästi sovellettavaa oikeutta. Yleinen tietosuoja-asetus sisältää kansallista liikkumavaraa, minkä perusteella kansallisella lainsäädännöllä voidaan täydentää ja täsmentää asetuksessa nimenomaan määriteltyjä seikkoja. Yleistä tietosuoja-asetusta täsmentää kansallinen tietosuojalaki (1050/2018), jota on sovellettu 1.1.2019 alkaen. Tietosuojalailla kumottiin henkilötietolaki.

Henkilötietoja käsittelyä koskevan yleisen tietosuoja-asetuksen lisäksi jokainen viranomainen toimii oman erityislainsäädäntönsä mukaisesti silloin, kun on kyse tietojen käsittelystä ja luovuttamisesta toisille viranomaisille. Erityislainsäädännössä säädetään paitsi viranomaisen henkilötietojen käsittelystä, myös tietojen salassapitovelvollisuudesta. Huomioon tulee ottaa usein myös laki viranomaisen asiakirjojen julkisuudesta (621/1999).

Moniammattillisessa yhteistyössä tärkeä rooli apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan on sosiaalihuollolla. Sosiaalihuollossa on myös kattavimmin säännelty mahdollisuudesta sekä velvollisuudesta moniammattilliseen yhteistyöhön, minkä lisäksi sillä on myös laajimmat tiedonsaantioikeudet eri toimijoiden tietoihin. Tämän vuoksi tässä lausunnossa on ensin keskitytty sosiaalihuoltoa koskevaan lainsäädäntöön ja siinä säädeltyihin seikkoihin tietojen käsittelyssä ja mahdollisuuteen luovuttaa tietoja myös toisten toimijoiden käytettäväksi. Lausunnon lopussa on erikseen vastattu tietosuojavaltuutetun toimistolle esitettyihin kysymyksiin.

Sosiaalihuollossa vaikuttava lainsäädäntötausta asiassa

Perustuslaki

Lainsäädäntö asettaa raamit sille, mitä ja millaisissa tilanteissa viranomainen saa kertoa tietoja asiakkaasta toiselle viranomaiselle.

Perustuslaissa (731/1999) jokaiselle on turvattu yksityiselämä perustuslain 10 §:n 1 momentissa. Perustuslain 10 §:ssä ei ole yksityiselämän suojaa koskevaa rajoituslauseketta. Koska kyseessä on perusoikeus, tulee yksityiselämän suojaan puuttumisen sallittavuutta arvioida perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten näkökulmasta.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Yleinen tietosuoja-asetus lähtee siitä, että henkilötiedoilla tarkoitetaan kaikkia tunnistettuun tai tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyviä tietoja[1].

Perusoikeuksien rajoitusedellytysten sallittavuudessa tulee ottaa huomioon esimerkiksi vaatimus lailla säätämisestä, rajoitusten täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, rajoitusperusteiden hyväksyttävyysvaatimus ja suhteellisuusvaatimus.

Perustuslain mukaan myös jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Yksityiselämään liittyy myös yksityisyyden käsite. Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Kun tiedot koskevat henkilön terveyttä ja/tai sairautta, ollaan yksityisyyden ytimessä.

Sosiaalihuoltolaki

Uudistetun sosiaalihuoltolain (1301/2014) keskeisenä tavoitteena on ollut edistää moniammatillista yhteistyötä[2].

Sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään monialaisesta yhteistyöstä. Pykälän mukaan palvelutarpeen arvoimiseksi, päätösten tekemiseksi ja sosiaalihuollon toteuttamiseksi toimenpiteestä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että käytettävissä on henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista.

Jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja tai tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä henkilön palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.

[1] Henkilötietojen tarkempi määrittely luettavissa yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 1 kohdan 1 alakohdasta.
[2] HE 164/2014 vp, s.1.

Pykälän kaksi momentin mukaan sosiaalihuoltoa tulee toteuttaa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Työntekijän on oltava tarpeen mukaan yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä tarvittaessa henkilön omaisiin ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin siten kuin tässä laissa tarkemmin säädetään.

Pykälän kolme momentin mukaan tietojen antamisesta ilman asiakkaan suostumusta ja asiakastietojen kirjaamisesta monialaisessa yhteistyössä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisissä palveluissa sekä sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellista virka-apua muilta viranomaisilta säädetään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000, asiakaslaki).

Palvelutarpeen arvion tekemisestä säädetään sosiaalihuoltolain 36 §:ssä. Arviointi tulee tehdä asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä ja muiden toimijoiden kanssa.

Asiakassuunnitelman laatimisesta säädetään sosiaalihuoltolain 39 §:ssä. Asiakassuunnitelma ja sen sisältämät toimet on mahdollisuuksien mukaan sovitettava yhteen henkilön tarvitsemien muiden hallinnonalan palvelujen ja tukitoimien kanssa. Sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaan suostumuksella voidaan laatia sosiaalihuollon ja muiden hallinnonalojen yhteinen suunnitelma yksittäisten suunnitelmien sijaan.

Sosiaalihuoltolakia koskevan hallituksen esityksen mukaan sosiaalihuollon ja muiden tahojen yhteistyön lähtökohtana on se, että asiakas on antanut suostumuksensa tarvittavien tietojen kulkemiseen viranomaisten välillä[3].

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista ja sen 16 §:ssä on säädetty, että salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa tietoja asiakkaan nimenomaisella suostumuksella. Nimenomainen suostumus tässä laissa tarkoittaa sitä, että asiakkaan on täsmällisesti tiedettävä, minkä kaikkien tietojensa käsittelyyn hän on luvan antanut.

Asiakaslain 17 §:ssä on säädetty salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi silloin, jos 16 §:ssä tarkoitettua suostumusta ei voida saada tai jos asiakas tai hänen laillinen edustajansa nimenomaisesti kieltää tiedon luovuttamisen. Tällöin sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa antaa asiakirjasta salassapitovelvollisuuden estämättä tietoja, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi, hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi taikka toimeentulon edellytysten turvaamiseksi.

[3] HE 164/2014 vp, s. 135.

Tietoja saa kuitenkin antaa vain, jos 17 §:n 1 momentin kohdissa 1–3[4] säädetyt edellytykset täyttyvät.

Näitä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa tietoja saa antaa toiselle sosiaalihuollon viranomaiselle, sen toimeksiannosta tehtäviä suorittavalle henkilölle tai yhteisölle sekä muulle viranomaiselle. Yksityisesti sosiaalihuoltoa järjestävälle taikka yksityiselle terveydenhuollon toimintayksikölle tai ammattihenkilölle sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa antaa tietoja 1 momentissa tarkoituksessa tapauksessa kuitenkin vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä asiakkaan välittömän hoidon tai huollon toteuttamiseksi tai muusta tähän rinnastettavasta syystä.

Hallintolaki

Hallintolain (434/2003) 10 §:n 1 momentin mukaisesti viranomaisen on oman toimivaltansa rajoissa ja asian vaatimassa laajuudessa avustettava toista viranomaista tämän pyynnöstä hallintotehtävän hoitamisessa. Yhteistyövelvoitteesta ei kuitenkaan seuraa yleistä tietojenantovelvollisuutta. Niissä tilanteissa, joissa viranomaisella on harkintavaltaa tietojen luovuttamisen osalta, yhteistyövelvoite voi puoltaa tietojen luovuttamista. Apulaistietosuojavaltuutettu huomauttaa käsityksenään, että salassa pidettävien tietojen osalta tällaista harkintavaltaa viranomaisella ei kuitenkaan ole.

Yleinen tietosuoja-asetus

Kun on kyseessä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen käsittely, yleinen tietosuoja-asetus lähtee siitä, että niiden käsittely on lähtökohtaisesti kielletty. Terveydentilatiedot muun muassa kuuluvat erityisiin henkilötietoryhmiin.

Terveydentilatietoja kuitenkin saadaan käsitellä 9 artiklan 2 kohdan a–j kohdissa luetelluista syistä. Tässä tilanteessa relevantti käsittelyperuste olisi artiklan h[5] alakohta. Tällöinkin 9 artiklan 3 kohdassa todetaan, että edellä 1 kohdassa tarkoitettuja henkilötietoja voidaan käsitellä 2 kohdan h alakohdassa esitettyihin tarkoituksiin, kun kyseisiä tietoja käsittelee tai niiden käsittelystä vastaa ammattilainen, jolla on lakisääteinen salassapitovelvollisuus unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön perusteella tai kansallisten toimivaltaisten elinten vahvistamien sääntöjen perusteella, taikka toinen henkilö, jota niin ikään sitoo lakisääteinen salassapitovelvollisuus unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön tai kansallisen toimivaltaisten elinten vahvistamien sääntöjen perusteella.

---

[4] Tietoja saa antaa vain, jos 1) se, jota asiakirja koskee, on hoidon tai huollon ilmeisessä tarpeessa terveytensä, kehityksensä tai turvallisuutensa vaarantumisen vuoksi eikä hoidon tai huollon tarvetta muutoin voida selvittää taikka hoidon tai huollon toimenpiteitä toteuttaa; 2) tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi; tai 3) tieto on tarpeen asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä.

[5] Käsittely on tarpeen ennalta ehkäisevää tai työterveydenhuoltoa koskevia tarkoituksia varten, työntekijän työkyvyn arvioimiseksi, lääketieteellisiä diagnooseja varten, terveys- tai sosiaalihuollollisen hoidon tai käsittelyn suorittamiseksi taikka terveys- tai sosiaalihuollon palvelujen ja järjestelmien hallintoa varten unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön perusteella tai terveydenhuollon ammattilaisen kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti ja noudattaen 3 kohdassa esitettyjä edellytyksiä ja suojatoimia.

Toisin kuin terveydentilatiedot, sosiaalihuollon tiedot eivät ole yleisessä tietosuoja-asetuksessa lueteltuja erityisiä henkilötietoryhmiä, joiden käsittely on lähtökohtaisesti kiellettyä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sosiaalihuollon tietoja voisi vapaasti käsitellä.

Omassa kansallisessa lainsäädännössämme sosiaalihuollon tiedot on säädetty salassapidettäviksi. Muun muassa asiakaslain 14 §:ssä säädetään sosiaalihuollon asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta tai muusta yksityisestä henkilöstä salassa pidettäviksi. 2 momentin mukaan salassa pidettävää asiakirjaa tai sen kopiota tai tulostetta siitä ei saa näyttää eikä luovuttaa sivullisille eikä antaa sivullisen nähtäväksi ja käytettäväksi. Salassa pidettävä tieto tarkoittaa tässä sitä, että sosiaalihuollon tietoja ei saa käsitellä eikä edes asettaa sellaisten henkilöiden nähtäväksi, joiden nimenomaisiin työtehtäviin kyseisten tietojen käsittely ei kuulu.

Yleinen tietosuoja-asetus

Huomionarvoista on, että yleinen tietosuoja-asetus ja sitä täydentävä kansallinen tietosuojalaki ei itsesään määrittele tietojen salassapidosta, vaan tietosuojaa koskevassa sääntelyssä säädetään oikeudesta henkilötietojen käsittelyyn.

Yleistä tietosuoja-asetusta tulee noudattaa henkilötietojen käsittelyssä, ja käsittely on lainmukaista ainoastaan, jos jokin yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan a–f -alakohdista täyttyy. Relevantti käsittelyperuste lausunnon kohteena olevassa asiassa olisi c alakohta, jonka mukaan käsittely olisi lainmukaista silloin, jos käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Yleisen tietosuoja-asetuksen mukaan tietoja voidaan käsitellä myös, jos rekisteröity on antanut siihen nimenomaisen suostumuksensa. Yleisen tietosuoja-asetuksen johdantokappaleen 43 mukaan kuitenkin tulee huomioida, että siinä on otettu kantaa suostumuksen antamisen vapaaehtoisuuteen silloin, kun rekisterinpitäjä on viranomainen ja jossa on sen vuoksi epätodennäköistä, että suostumus on annettu vapaaehtoisesti kaikissa kyseiseen tilanteeseen liittyvissä olosuhteissa. Apulaistietosuojavaltuutettu huomauttaa, että suuri osa sosiaalihuoltoa koskevasta lainsäädännöstä on säädetty ennen yleisen tietosuoja-asetuksen voimaantuloa ja sen soveltamisen aloittamista.

Suomessa sosiaalihuollon lainsäädäntö lähtee siitä, että myös asiakkaan suostumuksen perusteella tietoja on mahdollista luovuttaa eteenpäin. Tällöinkin tulee kuitenkin huomioida se, että sekä kansallisen sosiaalihuoltoa koskevan lainsäädännön mukaan että yleisen tietosuoja-asetuksen mukaan henkilöllä on oikeus milloin tahansa peruuttaa aiemmin antamansa suostumus.

Jos suostumuksen olemassaolosta tulee myöhemmin erimielisyyttä, on rekisterinpitäjän tehtävänä osoittaa se, että sillä on ollut oikeus käsitellä ja/tai luovuttaa tietoja eteenpäin. Tulee myös muistaa, että asiakas voi rajoittaa suostumuksensa koskemaan muun muassa vain osaa tiedoistaan, minkä lisäksi hän voi asettaa myös

ajallisia rajoituksia tietojen käyttämiselle. Asiakkaalla on myös oikeus peruuttaa asiassa aiemmin antamansa suostumus.

Mikäli laissa säädetyt edellytykset tietojen saantiin tai luovutukseen on olemassa, suostumusta ei tarvita.

Julkisuuslaki

Julkisuuslaissa on säännöksiä asiakirjasalaisuudesta, salassapito- ja vaitiolovelvollisuudesta sekä tietojen hyväksikäyttökiellosta. Kyseisessä laissa on myös määritelty salassa pidettävät tiedot ja asiakirjat. Jos sosiaalihuollon lainsäädännöstä ei ole asiasta erityissäännöksiä, tulevat julkisuuslain salassapitosäännökset sovellettavaksi.

Julkisuuslain nojalla muun muassa yksityisyyttä ja henkilökohtaisia oloja sekä terveyttä ja sosiaalihuoltoa koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Salassapitoperusteista on säädetty julkisuuslain 24 §:n 1 momentissa. Kyseisen pykälän 2 momentin kohtaan 25 on kirjattu salassapidettäviksi ”*asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta ja hänen saamastaan etuudesta tai tukitoimesta tai sosiaalihuollon palvelusta sekä henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta taika hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta taika henkilön seksuaalisesta käyttäytymisestä ja suuntautumisesta.”*

Julkisuuslain 22 §:n 1 momentissa säädetään, että *”viranomaisen asiakirja on pidettävä salassa, jos se tässä laissa tai muussa laissa on säädetty salassa pidettäväksi tai jos viranomainen lain nojalla on määrännyt sen salassa pidettäväksi taikka jos se sisältää tietoja, joista on lailla säädetty vaitiolovelvollisuus.*

Salassa pidettävää asiakirjaa ei saa antaa tai paljastaa sivulliselle tai antaa sitä muutoin tämän käytettäväksi. Asiakirjassa, jonka julkisuutta on rajoitettu, myös toinen viranomainen on sivullinen sellaisen asiakirjan kohdalla, jonka julkisuutta on rajoitettu. Tiedon antamista tällaisen asiakirjan kohdalla ei voida perustella vakiintuneella käytännöllä eikä myöskään viranomaisen toiminnan hyvällä tarkoituksella.

Julkisuuslain 29 §:ssä säädetään salassa pidettävän tiedon antamisesta toiselle viranomaiselle. Pääsäännön mukaisesti salassa pidettävästä asiakirjasta saa tiedon antaa vain, jos siitä on erikseen ja nimenomaisesti laissa säädetty tai jos henkilö antaa siihen suostumuksensa.

Julkisuuslain 26 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan viranomainen voi antaa salassa pidettävästä asiakirjasta tiedon, jos *se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa siihen suostumuksensa.*

Julkisuuslain 16 §:n 3 momentissa säädetään siitä, että tietojen luovuttamisen edellytyksenä on se, että tietojen saajalla on oikeus tallettaa ja käyttää kyseisiä tietoja. Lisäedellytyksenä on, ettei tietojen luovuttaminen vaaranna rekisteröidyn yksityisyyden suojaa.

Todettakoon tässä julkisuuslain osalta, että tietosuojavaltuutetulla ei ole toimivaltaa puuttua siihen, miten toinen viranomainen omassa toiminnassaan soveltaa ja tulkitsee julkisuuslakia.

Yhteiset kirjaukset moniammatillisessa yhteistyössä

Laissa sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015, asiakasasiakirjalaki) ja sen 8 §:ssä on säädetty erikseen asiakastietojen kirjaamisesta silloin, kun asiakkaan asian hoitamiseen osallistuu eri organisaatioita yhteistyössä keskenään.

Moniammattilliseen yhteistyöhön osallistuvat henkilöt voivat salassapitosäännösten estämättä kirjata oman organisaationsa asiakirjoihin sellaisia asiakastietoja, joita on syntynyt yhteistyön aikana ja jotka he tämän johdosta ovat saaneet käyttöönsä. Tällöin voidaan kirjata ne tiedot, jotka ovat tarpeen yhteisen asiakkaan asian hoitamiseksi. Lisäksi saadaan tallettaa yhteistyön perusteella laadittu asiakassuunnitelma, muistio tai vastaava asiakirja, jos se on asiakkaan kannalta tarpeellista siinä asiassa, jonka hoitamisen yhteydessä asiakirja on laadittu.

Kirjata ja tallettaa voidaan salassapitosäännösten estämättä yhteistyössä saatuja sosiaalihuollon asiakastietoja oman organisaation asiakirjoihin. Tällöinkin niiden tulee olla tarpeellisia yhteisen asiakkaan asian hoitamiseksi yhteistyöhön osallistuvan henkilön oman työtehtävän kannalta tai hänen edustamansa organisaation kannalta.

Tietosuojavaltuutetun toimistolle esitetyt kysymykset

1. **Missä määrin tietosuoja- ja salassapitoasiat ovat edelleen esteenä tehokkaalle syrjäytymisen ehkäisylle?**

Kuten aiemmin on tuotu esille, tietosuoja ei itsesään sääntele salassapitoperusteista. Sen sijaan tietosuojasääntely ottaa kantaa siihen, kenellä on oikeus käsitellä rekisteröityä koskevaa tietoa ja missä laajuudessa.

Jotta henkilötietojen käsittely on laillista, tulee ainakin yhden yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan a–f -alakohdista täyttyä. Käytännössä moniammattillisessa yhteistyössä relevantit käsittelyperusteet olisivat nuoren antama suostumus tietojen käsittelyyn tai se, että oikeudesta tietojen käsittelyyn säädettäisiin laissa.

Silloin, kun sosiaalihuollon viranomainen on vastuussa moniammattillisesta yhteistyöstä ja kutsuu muut tahot osallistumaan nuoren asioiden hoitamiseen, apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan tiedon käsittelyssä ja tietojen saamisessa ei liene suuria ongelmia nuoren syrjäytymisen käsittelyn näkökulmasta.

Sosiaalihuollolla on lisäksi laajat tiedonsaantioikeudet asiakaslain 20 §:n 1 momentin mukaisesti. Muilla moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuvilla tahoilla on edellä kerrotulla tavalla oikeus käsitellä ja tallentaa nuoresta tietoja, jotka ovat tarpeellisia nuoren asian hoitamisessa.

Mikäli moniammatillista yhteistyötä johtaa joku muu taho kuin sosiaalihuollon viranomainen, ei tällä muulla taholla ole vastaavia asiakaslain 20 §:n 1 momentin mukaisia laajoja tiedonsaantioikeuksia. Mikäli tällaisia vastaavia laajoja oikeuksia muulle taholle halutaan antaa, tulisi asiasta säätää lailla, ottaen kuitenkin huomioon, että asiakkaan oikeudessa yksityisyyteen on kyse perusoikeudesta, jonka rajoittamisesta tulee ottaa huomioon perusoikeuksien rajoituksille asetetut reunaehdot.

Sinänsä mahdollista apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan on, että syrjäytymisvaarassa olevan nuoren apuna voi olla joku muukin kuin sosiaalihuollon viranomaisessa työskentelevä. Mikäli nuori itse tällaisen niin sanotun tukihenkilön haluaa avustavan itseään, nuori itse voi antaa suostumuksen tietojen luovuttamiseen tällaiselle tukihenkilölle. Tässä viitataan eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisuun 1/2022 ja siellä esimerkiksi raportin sivulla 89 mainittuun vastuuhenkilöksi nimitettyyn tahoon, josta todetaan seuraavaa: ”Vastuuhenkilö voi olla viranomainen, jos on kyse julkisista palveluista, tai muu vastuuhenkilö, jos järjestöt tuottavat palvelut.”

Tällöin suostumuksen tulee kuitenkin olla nimenomainen ja vapaaehtoisesti annettu, ja suostumus on myös mahdollista peruuttaa tai nuori voi asettaa ehtoja antamansa suostumuksen laajuudelle ja sisällölle. Mikäli nuoren tukihenkilönä toimisi henkilö virkansa puolesta, huomioon tulee kuitenkin ottaa yleisessä tietosuoja-asetuksessa mainittu epäsuhdasta suostumuksen antajan ja suostumuksen saajan välillä, jolloin voidaan mahdollisesti kyseenalaistaa suostumuksen antamisen pätevyys yleisessä tietosuoja-asetuksessa aiemmin mainitulla perusteella.

2. Millaisia muutoksia aihetta koskevaan sääntelyyn on tehty (mietinnön TrVM 1/2014 vp jälkeen)?

Tässä kohdassa on esitetty tietosuojavaltuutetun toimistossa käsitellyissä asioissa useimmiten esiin tulleet lakimuutokset, jotka on säädetty vuoden 2014 jälkeen.

Kaikki lakimuutokset sisältävä luettelo voisi olla mahdollista saada sosiaali- ja terveysministeriöstä ainakin niiltä osin, kuin muutokset ovat koskeneet ministeriön vastuualueelle kuuluvaa sosiaalihuollon lainsäädäntöä. Tietosuojavaltuutetun toimistossa ei ole käytössään sellaista tilastoa, josta kaikki aihetta koskevat sääntelyn muutokset olisi luettelomuodossa saatavissa ja josta olisi nähtävissä kaikki nimenomaiaesti moniammattilliseen yhteistyöhön kohdistuvat lakimuutokset henkilötietojen käsittelyn näkökulmasta.

Edelläkin käsitelty uudistettu **sosiaalihuoltolaki** tuli voimaan 1.4.2015. Tällöin säädettiin kyseiseen lakiin 41 §, joka sääntelee monialaista yhteistyötä. Tässä pykälässä säädetään siitä, että *jos henkilön tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalitoimen tai muiden viranomaisten palveluja ja tukitoimia, on näiden tahojen osallistuttava toimenpiteestä vastaavan työntekijän pyynnöstä palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.*

Kyseisessä pykälässä todetaan, että sosiaalihuoltoa toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että sosiaalihuollon ja tarvittaessa muiden hallinnonalojen

palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Sosiaalihuollon työntekijälle asetetaan velvollisuus tarpeen mukaan olla yhteydessä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin siten kuin laissa tarkemmin säädetään.

Pykälässä säädetään myös tietojen antamisesta ja kirjaamisesta muun muassa monialaisessa yhteistyöstä.

Nuorisolaki (1285/2016) on tullut voimaan 1.1.2017. Nuorisolain 9 §:ssä säädetään monialaisesta yhteistyöstä. Kunnassa tulee olla ohjaus- ja palveluverkosto tai muu vastaava yhteistyöryhmä, jonka kohteena on kaikki kunnassa asuvat nuoret. Vuorovaikutusta tulee harjoittaa nuorisoalan järjestöjen, seurakuntien ja muiden nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Verkosto ei kuitenkaan käsittele yksittäistä nuorta koskevia asioita.

Nuorisolain 10 §:ssä säädetään etsivästä nuorisotyöstä, jonka tavoitteena on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa häntä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan, itsenäistymistään osallisuuttaan yhteiskuntaan ja muuta elämänhallintaansa sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Etsivä nuorisotyö perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen ja hänen kanssaan tehtävään yhteistyöhön.

Nuorisolain 11 §:ssä säädetään, että etsivälle nuorisotyölle tietojen luovuttamisen edellytyksenä on nuoren suostumus, jollei nuorisolaissa tai muualla toisin säädetä. Nuorisolain 11 §:ssä säädetään myös siitä, milloin ja millaisia tietoja voidaan luovuttaa salassapitosäännösten estämättä.

Nuorisolain 12 §:ssä säädetään muun ohella siitä, millä edellytyksillä nuorta koskevia tietoja voidaan luovuttaa edelleen toiselle viranomaiselle. Luovutus voi tapahtua ainoastaan nuoren itsensä, tai nuoren ollessa alaikäinen, hänen huoltajansa suostumuksella. Pykälässä säädetään myös erikseen siitä, että etsivän nuorisotyön tehtäviä hoitava ei saa ilman nuoren, ja jos nuori on alaikäinen, myös hänen huoltajansa suostumusta ilmaista sivullisille, mitä hän tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan saa tietää nuoren henkilökohtaisista oloista, terveydentilasta, nuoren saamista etuuksista, tukitoimista tai taloudellisesta asemasta.

Lakiin työllistämistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta (1369/2014) on vuonna 2020 tehty muutoksia muun ohella henkilötietojen käsittelyyn. Lain 9 §:ssä säädetään monialaisen yhteispalvelun asiakasrekisteristä, jota käytetään mainitussa laissa työ- ja elinkeinotoimistolle, kunnalle ja Kansaneläkelaitokselle säädettyjen tehtävien hoitamiseen. 10 §:n mukaan työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja Kansaneläkelaitos tallettavat omiin rekistereihinsä tiedot asiakkaan monialaisen yhteispalvelun aikana saamista työvoimapalveluista ja sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluista sekä palveluihin liittyvistä etuuksista siten kuin mainittuja palveluja ja etuuksia koskevissa laeissa säädetään.

Lain 11 §:ssä säädetään salassa pidettävien tietojen saamisesta palvelun järjestämistä varten. Lähtökohtana tässäkin on asiakkaan suostumus, mutta 2 momentin

mukaan työ- ja elinkeinotoimistolla, kunnalla ja Kansaneläkelaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toisiltaan sekä tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi käyttää 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuja työtöntä koskevia tietoja, jotka ovat välttämättömiä työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun järjestämiseksi työttömälle.

Perusopetuslain (628/1998) 41 §:n 3 momenttiin on tehty lisäys, jonka mukaan opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot varhaiskasvatuksen tai sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta varhaiskasvatuksen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä. (13.7.2018/542)

3. Mikäli ongelmana ei ole sääntelyn tiukkuus vaan kirjavat käsitykset sääntelyn tulkinnasta, miten käsityksiä on pyritty yhtenäistämään?

Apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan sääntelyn tiukkuus ei ole asiassa varsinainen ongelma. Ongelma on enemminkin se, että monessa laissa asetetaan eri viranomaisille yhteistyövelvoite. Pelkkä velvoite yhteistyöhön ei voi kuitenkaan toimia oikeusperusteena saada ja käsitellä toisen rekisterinpitäjän hallussa olevia henkilötietoja. Mikäli tällainen oikeus saada käsitellä toisen rekisterinpitäjän hallussa olevia tietoja omassa toiminnassa halutaan eri toimijoille antaa, tulisi tästä apulaistietosuojavaltuutetun käsityksen mukaan säätää laissa. Tällöin tulisi lainsäädännössä ottaa kantaa myös näiden eri toimijoiden salassapitovelvollisuuteen saamiensa ja käyttämiensä tietojen osalta.

Tietosuojavaltuutetun toimistossa on eri asiayhteyksissä havaittu, että eri toimijoilla on erilaisia käsityksiä ja tulkintoja siitä, mitä kaikkia tietoja ja millä perusteella on mahdollista luovuttaa moniammatillisessa yhteistyössä muille toimijoille.

Lainvastaisia käsityksiä ja tulkintoja ei kuitenkaan voida pyrkiä yhtenäistämään, vaan henkilötietojen käsittelyssä ja tietojen salassapidossa tulee aina noudattaa voimassa olevaa lakia.

Apulaistietosuojavaltuutettu Pihamaa Heljä-Tuulia 912487203

Ylitarkastaja Rehtonen Terhi 911989963

Postiosoite: PL 800, 00531 Helsinki

Sähköposti: tietosuoja@om.fi

Puhelinvaihde: 029 566 6700

Verkkosivut: www.tietosuoja.fi